

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Національного університету
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
доктору економічних наук, професору
Єгоричевій Світлані Борисівні

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу Вітрика Ігоря Віталійовича
на тему «Економічна безпека стратегічно важливих підприємств
нафтогазового комплексу України»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 051 Економіка

Актуальність теми дослідження та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Актуальність теми дисертації Вітрика І.В. підтверджується глибокими структурними трансформаціями нафтогазового комплексу України в умовах повномасштабної війни, євроінтеграційних процесів та глобального енергетичного переходу. Стратегічно важливі підприємства нафтогазового комплексу функціонують під впливом низки різновекторних деструктивних чинників. Війна спричинила втрату частини виробничих потужностей і ресурсної бази через їх розміщення на тимчасово окупованих територіях або фізичних руйнувань. Разом із воєнними викликами відбувається активна інституційна та регуляторна трансформація нафтогазового комплексу, зумовлена інтеграцією України до європейського енергетичного простору. Імплементация європейських вимог щодо прозорості ринків, корпоративного управління, конкуренції та екологічних стандартів формує нові умови функціонування підприємств, що потребують адаптації бізнес-моделей, модернізації управлінських підходів і посилення внутрішніх систем безпеки. Додатковим викликом виступає глобальний тренд декарбонізації та переходу до низьковуглецевої енергетики, який змінює

структуру попиту на традиційні енергоресурси та зумовлює трансформацію нафтогазового сектору.

З огляду на вищезазначене, економічна безпека стратегічно важливих підприємств нафтогазового комплексу набуває нового змісту та потребує врахування особливостей функціонування галузі в умовах війни, євроінтеграції та енергетичного переходу, що зумовлює необхідність поглиблення теоретичних засад і удосконалення методичних підходів до її забезпечення.

За тематичною спрямованістю дослідження виконано у межах двох науково-дослідних робіт Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», а саме «Стратегічні засади зміцнення енергетичної безпеки України: зелений перехід та децентралізація енергетичної системи» (номер державної реєстрації 0126U000629, 2026–2028 рр.) та «Моделювання динаміки соціально-економічного розвитку регіонів України» (номер державної реєстрації 0120U101496, 2020–2024 рр.). Авторський внесок у виконанні дослідження полягає в удосконаленні методичного підходу до ідентифікації загроз й оцінювання рівня економічної безпеки стратегічно важливих підприємств та розробленні пропозицій щодо формування пріоритетних напрямів інституційних трансформацій нафтогазового комплексу як основи зміцнення енергетичної безпеки держави.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків рекомендацій дисертації. Детальний аналіз змісту дисертації дає підстави стверджувати про достатній рівень обґрунтованості та достовірності висунутих у ній наукових положень, аналітичних висновків і практичних рекомендацій. Так, автором було проведено ґрунтовний аналіз наукового дискурсу та відповідного нормативно-правового забезпечення з проблематики роботи (наукові публікації українських та іноземних авторів, нормативно-правові акти Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України, укази

Президента України, регуляторні акти Енергетичного Співтовариства щодо імплементації Третього та Четвертого енергетичних пакетів ЄС в Україні), опрацьовано значний обсяг статистичної інформації (дані Державної служби статистики України, результати досліджень міжнародних організацій, зокрема Міжнародного енергетичного агентства (ІЕА), Платформи з координації реконструкції України). До методологічного інструментарію, який використано у дисертації, належать як загальнонаукові, так і спеціальні методи, а саме аналіз і синтез, порівняння, метод теоретичного узагальнення та класифікації, статистичні методи збору та обробки інформації, індикативний метод та метод порогових значень, когнітивне моделювання, сценарний аналіз, перспективний аналіз.

Наукові положення дисертації Вітрика І.В. у достатній мірі обґрунтовані на теоретичному й емпіричному рівнях, мають чіткі кількісні та якісні характеристики і повністю витікають з проведених досліджень, висновки і рекомендації ґрунтуються на результатах власних досліджень здобувача.

Наукова новизна дослідження та ступінь обґрунтованості й достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій дослідження. Аналіз основних наукових результатів, висновків і рекомендацій дисертаційної роботи та публікацій Вітрика І.В. дає підстави стверджувати про достатній рівень їхньої достовірності та обґрунтованості. Положення, винесені у пункти наукової новизни, не викликають заперечень та відображають особистий внесок автора у розвиток теоретико-методичних засад і науково-практичних рекомендацій щодо зміцнення економічної безпеки стратегічно важливих підприємств нафтогазового комплексу. Найбільш суттєві результати, що розкривають особистий внесок дисертанта у розробку досліджуваної проблеми та характеризують новизну дослідження, полягають у наступному:

– розроблено концептуальні засади зміцнення економічної безпеки стратегічно важливих підприємств нафтогазового комплексу України в

умовах воєнного часу на основі інтеграції безпекового, економічного та євроінтеграційного вимірів (с. 52–55, с. 111–113, с. 162–166, с. 172–182), що враховує стратегічні пріоритети та напрями інституційних трансформацій нафтогазового комплексу;

- удосконалено систему критеріїв ідентифікації стратегічно важливих підприємств нафтогазового комплексу (с. 38–39), до складу якої включено критерії безпекової критичності в умовах збройного конфлікту, євроінтеграційної відповідності та відновлювального потенціалу, що дозволяє, на відміну від наявних підходів, обґрунтувати пріоритети державної підтримки підприємств та забезпечити диференціацію механізмів її реалізації;

- поглиблено теоретичні засади економічної безпеки стратегічно важливих підприємств нафтогазового комплексу (с. 52–57) через уточнення змісту та обґрунтування ієрархічної взаємозалежності категорій «економічна безпека підприємства», «енергетична безпека держави» та «економічна безпека держави», що, на відміну від існуючих досліджень, формує цілісну причинно-наслідкову модель їх взаємодії та розглядає зазначені категорії як елементи єдиної багаторівневої системи;

- удосконалено науково-методичні підходи до оцінювання рівня економічної безпеки стратегічно важливих підприємств нафтогазового комплексу України (с. 100–108), що ґрунтуються на формуванні інтегрованої системи ключових показників ефективності в межах функціональних складових із подальшим розрахунком інтегрального індексу. Особливістю запропонованого підходу є адаптація вагових коефіцієнтів показників до специфіки діяльності підприємств за напрямами функціонування, що забезпечує підвищення точності оцінювання та можливість ідентифікації критичних зон економічної безпеки;

- розвинуто науковий підхід до визначення імперативів розвитку стратегічно важливих підприємств нафтогазового комплексу (с. 81–94), який передбачає інтеграцію зовнішніх детермінант трансформації галузі з багаторівневою структурою імперативів та орієнтує діяльність підприємств на

синхронізацію з вимогами євроінтеграції, енергетичного переходу та підвищення стандартів корпоративного управління;

– обґрунтовано ієрархію пріоритетів зміцнення економічної безпеки стратегічно важливих підприємств нафтогазового комплексу України (с. 158–168), сформовану на основі ієрархічно-матричної моделі, яка поєднує результати інтегрального оцінювання, типологізації підприємств та аналізу їх функціональних складових;

– розвинуто наукові підходи до обґрунтування інституційних механізмів трансформації нафтогазового комплексу як основи зміцнення економічної безпеки підприємств галузі (с. 172–182), які передбачають удосконалення системи державного регулювання, розвиток державно-приватного партнерства та формування інституційного середовища для реалізації програм повоєнного відновлення із залученням міжнародних фінансових ресурсів.

Наукові результати, висновки та рекомендації, викладені в дисертації Вітрика І.В. на здобуття наукового ступеня доктора філософії, характеризуються високим ступнем обґрунтованості та достатнім рівнем аргументованості, виходячи зі структурної побудови та змісту роботи, динаміки та обсягу проаналізованого матеріалу, власних розрахунків автора, що забезпечило вирішення поставлених завдань відповідно до визначеної мети дослідження.

Теоретичне та практичне значення результатів дисертації. Наукова цінність дослідження полягає у поглибленні та розвитку теоретичних положень, розробці науково-методичних рекомендацій щодо зміцнення економічної безпеки стратегічно важливих підприємств нафтогазового комплексу України в умовах повномасштабного воєнного вторгнення, глобальних енергетичних трансформацій та євроінтеграційних перетворень.

Практичну значущість має обґрунтування пріоритетів зміцнення економічної безпеки стратегічно важливих підприємств нафтогазового

комплексу України в умовах нестабільності ринкового середовища та зростання зовнішніх і внутрішніх загроз, методичний підхід до оцінювання рівня економічної безпеки стратегічно важливих підприємств нафтогазового комплексу та пропозиції щодо удосконалення чинного нормативно-правового забезпечення діяльності стратегічно важливих підприємств в частині деталізації критеріїв й уточнення переліку об'єктів, що мають стратегічне значення для економіки і безпеки держави. Зокрема, напрацювання Вітрика І.В. були впроваджені у діяльність Міністерства енергетики України (довідка від 10 грудня 2025 р. № 2486-12/25), Комітету Верховної Ради України з питань енергетики та житлово-комунальних послуг (довідка від 11 грудня 2025 р. № 04-17/12-2025/15770(2)), АТ «Укргазвидобування» (довідка від 10 березня 2026 р. № 4218-28/03) та АТ «Укртранснафта» (довідка від 11 березня 2026 р. № 06-00/302).

Крім того, результати дослідження були інтегровані в освітній процес Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» при викладанні окремих тем навчальних дисциплін «Фінансово-економічна безпека», «Економічна безпекологія», «Теорія безпеки соціально-економічних систем», «Управління економічними ризиками», «Організація та управління системою фінансової безпеки підприємств» (довідка від 26 лютого 2026 р. № 01-9/731).

Повнота викладу основних положень дисертації у наукових виданнях та апробація результатів дослідження. Зміст дисертаційної роботи свідчить про комплексний системний характер дослідження. Наукові результати, висновки і пропозиції, які виносяться на захист, отримані автором самостійно. Сформульовані у дисертації теоретико-методичні положення і практичні рекомендації достатньо повно відображені в 16 опублікованих наукових працях, з них 4 статті у наукових фахових виданнях, 12 тез доповідей у матеріалах міжнародних наукових та науково-практичних конференціях. Основні положення і результати дисертаційного дослідження

пройшли апробацію й отримали схвальну оцінку на міжнародних наукових та науково-практичних конференціях. Загальний обсяг публікацій – 5,27 д.а., з яких особисто автору належить 5,2 д.а. У публікації, виконаній у співавторстві, особистий внесок дисертанта відображено повною мірою.

Кількість, обсяг та якість друкованих праць здобувача відповідає вимогам пунктів 8 і 9 Постанови Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії».

Анотація кваліфікаційної наукової праці Вітрика Ігоря Віталійовича повною мірою відображає основні положення та результати, що викладені у дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Дотримання принципів академічної доброчесності. Дисертаційна робота є самостійно виконаною кваліфікаційною науковою працею. Усі наукові положення, теоретичні розробки, висновки та прикладні рекомендації, представлені у роботі та винесені на публічний захист, отримані автором особисто за результатами проведених досліджень.

Встановлено коректність посилань на першоджерела для текстових запозичень та вихідних даних, навмисних спотворень не виявлено. У дисертаційній роботі Вітрика І. В. не виявлено ознак порушення академічної доброчесності (академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації), що могли б поставити під сумнів самостійний характер виконаного дослідження.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. У цілому позитивно оцінюючи наукове та практичне значення одержаних Вітриком І.В. результатів, слід зазначити деякі дискусійні положення, недоліки та зауваження, що мають місце в дисертаційній роботі:

1. Суттєвої уваги заслуговує проведене автором когнітивне моделювання економічної безпеки стратегічно важливих підприємств

нафтогазового комплексу, яке дозволило ідентифікувати складну систему причинно-наслідкових взаємозв'язків між зовнішніми дестабілізуючими чинниками, внутрішніми ресурсно-управлінськими детермінантами та факторами розвитку (п. 3.1, с. 135–144). Отримані результати мають вагоме теоретичне та прикладне значення, оскільки розкривають внутрішню нелінійну природу функціонування системи економічної безпеки підприємств галузі. Утім, вони не отримали належного відображення у сформульованій автором науковій новизні дисертації.

2. У другому розділі дисертаційної роботи автором запропоновано методику інтегрального оцінювання рівня інформаційної безпеки національної економіки (п. 2.2, с. 103–108). На нашу думку, потребує більш детального висвітлення логіка формування порогових значень і градацій рівнів економічної безпеки, особливо в контексті їх диференціації для довоєнного періоду та періоду воєнного стану. Це сприяло б підвищенню прозорості методичного апарату, забезпеченню порівнянності результатів та посиленню достовірності отриманих висновків.

3. Певного уточнення та додаткового обґрунтування потребує запропонований автором підхід до сегментації підприємств нафтогазового комплексу за функціональною ознакою (п. 2.3, с. 113). Зокрема, поділ на три групи (підприємства видобутку, підприємства транспортування та зберігання, а також підприємства переробки, збуту, управління активами та геологорозвідувальної діяльності) загалом є логічним, однак у роботі недостатньо розкрито критерії віднесення підприємств до відповідних сегментів та принципи їх агрегування в межах окремих груп.

4. Безперечним науковим здобутком дисертаційної роботи є запропонований автором механізм державного регулювання стратегічно важливих підприємств нафтогазового комплексу, який вирізняється системністю та комплексним підходом до поєднання суб'єктів, інструментів і цільових орієнтирів державного впливу. Водночас, на нашу думку, деталізації потребує організаційна складова взаємодії між суб'єктами державного

регулювання та спеціалізованими інституціями для покращення розуміння координації їх функцій, розподілу повноважень і відповідальності у процесі реалізації регуляторної політики.

5. У дисертаційній роботі значна увага приділена ідентифікації та систематизації загроз економічній безпеці стратегічно важливих підприємств нафтогазового комплексу України (п. 1.3, с. 57–73), що безумовно слід оцінити позитивно з огляду на комплексність підходу. Водночас аналіз пункту 1.3 засвідчує, що категорії «ризик» і «загроза» використовуються автором без достатньо чіткого концептуального розмежування. Доцільним було б більш чітко обґрунтувати співвідношення зазначених категорій у межах авторського підходу, визначити їх місце в системі економічної безпеки та розкрити механізм трансформації ризиків у загрози.

Однак, висловлені побажання та зауваження не применшують високий науково-теоретичний та методичний рівень проведеного дослідження.

Загальний висновок до дисертаційної роботи та її відповідність установленим вимогам. Дисертаційна робота Вітрика І.В. на тему «Економічна безпека стратегічно важливих підприємств нафтогазового комплексу України» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що присвячена актуальній проблематиці. За змістом робота розкриває тему та вирішує поставлені завдання. Положення дисертаційної роботи, що винесені на захист, містять наукову новизну та мають практичну цінність. Матеріал дисертації викладено в логічній послідовності, основні положення, що виносяться на захист, та висновки є достатньо аргументованими. Структура та оформлення відповідають усім встановленим вимогам щодо виконання дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

На підставі викладеного можна зробити висновок, що дисертація Вітрика Ігоря Віталійовича відповідає вимогам Наказу Міністерства освіти і науки № 40 від 12.01.2017 року «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» та Постанови Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року «Про

затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а її автор, Вітрик Ігор Віталійович, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 051 Економіка в галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки.

Рецензент:

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, банківського
бізнесу та оподаткування
Національного університету «Полтавська
політехніка імені Юрія Кондратюка»

Олександра МАСЛІЙ

Підпис засвідчую.

Доктор технічних наук, професор,
проректор з наукової роботи
Національного університету «Полтавська
політехніка імені Юрія Кондратюка»

Олена СТЕПОВА